

المخلص

الكلمات الفارسية المستخدمة في اللغة التركمانية العراقية

م.د حمدي لطيف خيرالله

جامعة كركوك / كلية التربية للعلوم الانسانية

تاريخ قبول النشر ٢٠١٩/٥/٢٠

تاريخ استلام البحث ٢٠١٩/٤/٢٨

تدخل اللغة التركمانية العراقية ضمن اللغات التركية الجنوبية الغربية والتي تسمى بمجموعة اللغات التركية الأوغوزية . وهناك كلمات ذات اصول عربية وفارسية ومغولية تستخدم في اللغة التركمانية العراقية. ولا غرابة في ذلك بسبب انفتاح الفرد التركي الى الامصار القريبة والعلاقات التاريخية بين الترك وهذه الشعوب خاصة بعد اعتناق الترك للدين الاسلامي الحنيف ما ادى الى التأثير والتأثير فيما بينهم.

ويلفظ التركمان هذه الكلمات الدخيلة حسب الخصائص الصوتية الموجودة في لغتهم. اي ان هذه الكلمات تخضع لقاعدة التوافق الصوتي الموجودة في اللغة التركمانية. لذا نرى ان هذه الكلمات قد تتغير من حيث اللفظ كأن تفقد حرفا من حروفها او يضاف اليها حرفا زائدا لتسهيل اللفظ، واحيانا تستخدم الكلمة الدخيلة بمعنى مختلف عن معناها الاصلى.

لقد تناولنا في هذه الدراسة الكلمات الفارسية المستخدمة في اللغة التركمانية العراقية فبيننا تلك الكلمات من حيث اللفظ والمعنى في اللغة التركمانية اولا ثم بيننا لفظها ومعناها في الفارسية ثم عمدنا الى دراسة التغيرات التي طرأت عليها من حيث اللفظ والمعنى.

الكلمات الدلالية: اللغة التركمانية العراقية، كلمات فارسية، حذف حرف صوتي، قصر حرف صوتي، زيادة حرف.

ÖZET

IRAK TÜRKENCESİNDE FARŞÇA ALINTI KELİMELER VE KULLANILIŞLARI

Hamdi Lateef Khairullah

Irak Türkencesi Güney-batı (Oğuz) grubunun doğu yöresinde (Azerbaycan Türkçesi) yer alan ağızlar topluluğuna girer. Irak Türkencesinin kelime hazinesinde Arap, Fars ve Moğol kaynaklı kelimeler bulunmaktadır. Türkmenler, kullandıkları Arapça ve Farsça alıntı kelimeleri kendi ses özelliklerine uygun hâle getirmişler. Bu yüzden alıntı kelimelerde bazı ses değişimleri, ses düşmeleri, ses türemeleri ve anlam kaymaları olmuştur. Bu makalede Irak Türkencesinde Farsça alıntı kelimeleri derleyerek bu kelimelerin hem Türkmençe hem de Farsçada telaffuz ve anlamlarını tespit ederek bunlarda görülen ses değişimleri, ses düşmeleri ve anlam kaymalarını belirtmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Irak Türkencesi, alıntı kelime, Farsça kelimeler, ünlü düşmesi, ses türemesi. Ünlü kısalması.

Kısaltmalar ve Özel İşaretler

Far.	Farsça
Irk.Trkm.T.	Irak Türkmen Türkçesi
TTK	Türk Tarih Kurumu
è	Kapalı e
ḥ	ح
ḫ	خ
ĩ	Kısa i
î	Uzun i
ķ	ق
ũ	u – ı arası bir ses
w	و

- uzatma işareti
- her iki şeklin de kullanıldığını belirtir

١. Giriş

Edebî ve bilimsel özelliğe sahip tüm diller değişik yönlerden birbirinden etkilenmektedir. Bu etkileşim dillerin birbirinden kelime alışverişi şeklinde olur. Bir dilde kullanılan yabancı unsurların varlığı, söz konusu dilin zarar görmemesi şartıyla mantıklı ve makbuldür. Yani başka dillerden alınan kelimeler, söz konusu dildeki kelimeleri azınlık durumuna getirmemelidir. Aynı zamanda yabancı bir dilin dilbilgisel unsurları başka bir dile girmemeli ve onun yapısını bozmamalıdır.

İçinde yabancı unsur bulunmayan arı ve halis bir dil, ancak küçük kabile ve medeniyetten uzak kalmış ve başka medeniyetlerle temas ve münasebetleri olmayan topluluklarda görülebilmektedir. Türk milleti, uygar bir millet olarak değişik millet ve medeniyetlerle siyasi, kültürel ve ticari münasebetleri olmuştur. Eski Türkçe döneminde yabancı kelimeler yok denecek kadar azdır. Yabancı kelimelerin (Farsça ve Arapça) sayısı Türk topluluklarında İslam dininin yayılmasıyla artmaya başlamıştır. Halil Ersoylu, yaptığı sayım sonucu Türklerin en eski yazılı yapıtlarından biri olan Kutadgu Bilig'de ٢٨٦١ kelimenin ٣٣٤'ünün Arapça, ٧٩'nun Farsça kökenli olduğunu tespit etmiştir. ٤١٣ Arapça Farsça kelimenin ٢٨٦١'e oranı %١٤,٤'tür. ١٢. yüzyıldaki Edîp Ahmet'in Firdevsî'nin Şah-nâme'sinin vezninde yazdığı Atabetü'l-Hakâik adlı eserindeki Arapça ve Farsça kelime sayısı daha da çoğalmıştır. ١٣. yüzyılda Harezm'de yazılan Kısasu'l-Enbiyâ, Muînü'l-Mürîd, Nehcü'l-Ferâdis gibi eserlerde de Arapça, Farsça kelimelerin sayısı artarak devam eder (Ercilasun, ٢٠١٤: ٤٦٠). Osmanlı Devletinin bir İslam İmpratorluğu kılığına bürünmesi ile Osmanlı medreselerinin Arap

ulemasına kapılarını açmasını sonuçlandırmıştı. Bu yüzden Arapça zaten eskiden beri sürüp gelen ilim dili durumunu kuvvetlendirmiştir. Farsça da onun koltuğu altında edebiyat dili değerini arttırmıştır. Ayrıca her iki dil etkisiyle pek çok Arapça ve Farsça kelimeler ile kurallar halk edebiyatı ile konuşma Türkçesine bile yoğunlaşma olanağı bulmuştur (Karal, ١٩٧٨: ٣٨).

Yazı dilinin karmaşık Arapça ve Farsça deyimlerden arındırılarak konuşulan Türkçeye yaklaştırılması konusu, Tanzimat'tan itibaren Türk yazarlarını ilgilendirdi. Cumhuriyet döneminde ise sadeleştirme hareketi devletin eliyle daha sistematik bir şekilde yapılarak hız kazanmıştır. Yerel şivelerden Türkçe kelime derleme, eski Türkçe eserleri tarama yoluyla Arapça ve Farsça kelimelerin yerine Türkçe kelimeler bulunmaya çalışılmıştır (Korkmaz, ١٩٦٣: ٣٣; ٤٧).

Bilindiği gibi Irak Türkmencesi Oğuz grubunun *gal-* alt gurubunda yer almaktadır (Tekin, Ölmez, ٢٠٠٣: ١٤٥). Bu yüzden Türkiye Türkçesinin bir uzantısı sayılarak dil özellikleri ve söz varlığı açısından çok benzerlik göstermektedir. Bugün Türkiye Türkçesinde kullanılmayıp ancak Irak Türkmencesinde yabancı unsurların yaşamasının sebebi, Osmanlı devletinin yıkılışından sonra Irak Türkmencesinin Konuşulduğu bölgeler Türkiye Topraklarının dışında kaldığından Türkiye Türkçesi dil devrimi ve sadeleştirme hareketinin sonucu olarak çok sayıda Arapça ve Farsça kelimelerden arındırılırken, Irak Türkmencesinin bu yabancı unsurların muhafazana devam edilmesidir.

Irak Türkmencesinde Kullanılan Farsça kelimelerin bir kısmı anlam ve telaffuz açısından değişime uğramış bir kısmı da Farsçadaki anlamıyla kullanılmaktadır. Bu çalışmada Irak Türkmencesinde bugüne kadar kullanılmakta olan Farsça kelimeleri ele alarak onların anlam ve

telaffuzlarını Farsçadaki anlam ve telaffuzları ile karşılaştırarak aralarındaki farkları tesbit etmeye çalıştık.

٢. Irak Türkmencesinde Farsça Alıntı Kelimeler ve Kullanılışları

٢,١. Irk.Trkm.T. **ābīr**: haya, yüzsuyu, şeref, itibar, haysiyet, onur: "*ābrīnı apārdī*" (Uluhan, basılmamış Irak Türkmen Ağızları Sözlüğü: ١)

< Far. **āb-rūy** [*āb+ rūy* < *āb-i rūy*] "ter, şeref, onur, itibar, saygınlık" (Kantar, ٢٠١٣: ٢٠a).

Bu terkip Farsça *āb-ı ru*, Irak Türkmencesinde yardımcı fiil olarak *gēt-* kelimesiye birlikte *ābīr gēt-* "rusva olmak, rezil olmak"; *apar-* kelimesiye birlikte *ābīr apar-* "rezil etmek, lekelemek" anlamında kullanılır.

٢,٢. Irk.Trkm.T. **asand** ~ **asant**: kolay: "*gēwil bir saraydı, yāpılması zehmet, yihilmāsī asant*" (Alhurmuzi, ٢٠١٧: ١٧٧).

< Far. **āsān**: kolay, müreffeh (Kantar, ٢٠١٣: ٤١b).

Bu kelime Irak Türkmencesi'nde de aynı "kolay" anlamında kullanılmaktadır. Ancak şekil bakımından kelime sonundaki /d/ fonemi ses türemesi sonucu *asand* ~ *asant* şeklinde kullanılmaktadır.

٢,٣. Irk.Trkm.T. **bağwan**: bahçıvan, bir bahçenin düzenlenmesi ve bakımıyla görevli kimse; geçimini bahçe ürünlerini yetiştirip satmakla sağlayan kimse: "*Ķārpīz yensen, yoħsa bağwan ōldürensen?*" (Adil, ٢٠١٦: ١٥٣).

< Far. **bāğbān** [*bāg + bān*]: bahçıvan (Kantar, ٢٠١٣: ٢٧٣a).

Bu kelime Irak Türkmencesinde /ā/ > /a/ ve /b/ > /w/ değişmesi sonucu *bağwan* şeklinde kullanılmaktadır.

٢,٤. Irk.Trkm.T. **bes**: sadece, yeter, yeterli, yeter artık, ama: "*bes mēni bu arwad ēlīnnen hılas ēle*" (Haydar, ١٩٧٩: ١١)

< Far. **bes**: yeter, yeterli, kâfî; çok (Kanar, ٢٠١٣: ٣٠٢b).

٢,٥. Irak.Trkm.T. **cankêş ol-**: {Far. *cankêş* + T. *ol-*} can çekişmek, nefes nefese kalmak, çok yorulmak "*heste cankêş öldi*" (Uluhan, ٢٠١٩)

< Far. **جان کشیدن cān keşîden**: öldürmek, canını çıkarmak; azap vermek, eziyet etmek (Kanar, ٢٠١٣: ٥٥٤a).

Bu kelime Irak Türkmencesinde hem anlam kaymasına hem de şekil bakımından /ā/ > /a/, /e/ > /è/ ve /î/ > /è/ değişimine uğramıştır.

٢,٦. Irk.Trkm.T. **cöremerg** ~ **cönemerg**: genç yaşta ölen; Irak Türkmencesinde bu kelime beddua ifadesi olarak kullanılır: "*cöremerg olasan*" (Hürmüzlü, ٢٠١٣: ١٠٤).

< Far. **جوان مرگ cevānmerg** {*cevān* + *merg*} genç yaşta ölen (Kanar, ٢٠١٣: ٥٨٣a).

Bu kelimedede hem metatez meydana gelmiş hem de /e/ > /ö/, /v/ > /r/, /ā/ > /e/ değişimleri olmuş ve /n/ ünsüzü düşmüştür.

٢,٧. Irk.Trkm.T. **çengel**: bir yere takılmaya, geçirilmeye yarayan eğri ve ucu sivri demir; yemek çatalı: "*çengēli silkti, toru yumurladı*" (Haydar, ١٩٧٩: ١١٩).

< Far. **چنگال çengāl**: çatal; pençe (Kanar, ٢٠١٣: ٦١١a).

Bu kelimenin ikinci hecesindeki ülü hem incelmış hem de kısalmıştır.

٢,٨. Irk. Trkm. **çêşt**: sabah kahvaltısı; kuşluk vakti: "*oğlan yuhudan kâhtî dünye çêşt ölüp*" (Hassan, ١٩٧٩: ٨٢/٢٥).

< Far. چاشت **çāšt**: kuşluk vakti; öğün; sabah kahvaltısı (Kantar, ٢٠١٣: ٥٩٤).

٢,٩. Irk.Trkm.T. **debeng** sersem, aptal, ahmak: "*āyī debeng olannan sora kāhīti bir de çāwīr çala çala sürünü apārdī gētti*" (Hassan, ١٩٧٩: ٩٠/٢٣).

< Far. دبنگ **debeng** dümbük, aptal, ahmak (Kantar, ٢٠١٣: ٦٩٣a).

٢,١٠. Irk.Trkm.T. **doşap**: pekmez: "*kāriñça yağa gēli, çibin doşaba gēli*" (Haydar, ١٩٧٩: ١٨/١٦).

< Far. دوشاب **dūşāb** {dūşīden > dūş + āb} pekmez, sıra (Kantar, ٢٠١٣: ٧٣٧a). Bu kelimedede /ū/ > /o/ ve /ā/ > /a/ değişimi olmuştur.

٢,١١. Irk.Trkm.T. **erc**: sözü geçerlik, istediğini yaptırabilme gücü: "*memēdin ērci war üzerimde*" (Hürmüzlü, ٢٠١٣: ١٣٨a)

< Far. أرج **erc**: değer, fiyat, kıymet, makam, mertebe (Kantar, ٢٠١٣: ١٢٣b).

٢,١٢. Irk.Trkm.T. **gilaw** : necaset, pislik; necaste dokunmasından dolayı temizlenmesi gereken kimse: "*gilaw olmağ*" (Hürmüzlü, ٢٠١٣: ١٥١a).

< Far. گل آلود **gilālūd** bulanık, çamurlu (Kantar, ٢٠١٣: ١٢٨٣b).

Kelimenin Irak Türkmençesinde hem anlamı kaymış, hem de ikinci bölümündeki **ālūd** kelimesinin /l/ ve /d/ ünsüzleri düşmüş, /ū/ ünlüsü ise /w/ye dönüşmüştür.

٢,١٣. Irk.Trkm.T. **gor**: mezar, kabir: "*ere vārīnca gora war, ge mene war*" (Haydar, ١٩٧٩: ٨٢/٧)

< Far. گور **gūr** : mezar, kabir (Kantar, ٢٠١٣: ١٢٩٤a).

٢,١٤. Irk.Trkm.T. **gor ba gor**: ölenin arkasından söylenen beddua, küfür: "*gorba gor babalı*" (Haydar, ١٩٧٩: ١٤٣/١١).

< Far. **گوربگور gūr be gūr**: {gūr + be + gūr} ölü için söylenen bir küfür, mezarında hortlayası! (Kantar, ٢٠١٣: ١٢٩٤b).

٢,١٥. Irk.Trkm.T. **güm ol-** {Far. *gum* + T. *ol-*}: gizlenmek, gözden kaybolmak: "*adam birkere gözümnden güm öldi*" (Uluhan, ٢٠١٩).

< Far. **گم gum**: kayıp; sapık, gümrah, azgın (Kantar, ٢٠١٣: ١٢٨٩b).

Bu kelmide /u/ > /ü/ değişimi olmuştur.

٢,١٦. Irk.Trkm.T. **hurda**: küçük, ufak parça; bozuk para; ince yapılı: "*yere yurda hurda hurda lire para tökülüp*" (Adil, ٢٠١٦: ١١٣)

< Far. **خرده hürde**: küçük, ufak, döküntü, moloz (Kantar, ٢٠١٣: ٦٥٣b).

Bu kelmide /ū/ > /u/ ve /e/ > /a/ değişimi olmuştur.

٢,١٧. Irk.Trkm.T. **qandağ**: şekerli sıcak su: "*uşağa qandağ içirttim*" (Uluhan, ٢٠١٩)

< Far. **قنداغ qandāğ**: {qand-i dāğ > qandāğ} sıcak suda eritilmiş şeker, kestirme (kanar, ٢٠١٣: ١١٨٤a).

٢,١٨. Irk.Trkm.T. **kem**: az, eksik, yeterli olmayan: "*bu bālīhçının onca rıskı kēmīydi*" (Haydar, ١٩٧٩: ١١٨/١)

< Far. **کم kem**: az, eksik, noksan; küçük, kötü

٢,١٩. Irk.Trkm.T. **keşmer**: soytarı, maskara, sıkıcı ve çok şaka yapan kimseye verilen bu ad Farsça "aptal, algısı zayıf, hilekar, başkalarını aldatan" gibi anlamlarda kullanılan **غاش gāş** kelimesi ile "eziyet edici,

zalim, sitemkar" anlamında olan مار kelimesinin öbekleşmesiyle meydana gelmiştir: "*bular keşmērliġ ēdille*" (Haydar, ١٩٧٩: ٦٨/٢١)

< Far. غاش **gāš**: hilekar; aptal; başkalarını aldatan, hain, kinci (Steingass, ١٩٨٨, ٨.b: ٨٧٨b; Salihpur, ١٣٧٠, ٨٠٥b).

< Far. مار **mār**: eziyet edici, zalim, sitemkar (Salihpur, ١٣٧٠: ١١٨٧a).

٢,٢٠. Irk. Trkm.T. **ker**: sağır: "*ker ōlıptı, mēnī ēšitmiri*" (Uluhan, ٢٠١٩)

< Far. كر **ker**: sağır (Kanar, ٢٠١٣: ١٢١٥b).

٢,٢١. Irk.Trkm.T. **kündüc**: susam: "*kündüçlü ekmek yēdim*" (Uluhan, ٢٠١٩)

< Far. کنجد **koncid**: susam (Kanar, ٢٠١٣: ١٢٤٢a).

Bu kelimedede /o/ > /ü/, /i/ > /ü/ye deġişmiş, ikinci hecesindeki metatez sonucu /d/ ile /c/ ünsüzleri yer deġiştirmir.

٢,٢٢. Irk.Trkm.T. **küştar**: kasapların kullandığı bir terim olarak kesilmiş hayvan demektir: "*bugün üç küştārim vāriydı*" (kasapoġlu, ٢٠١٩)

< Fr. كشتار **koštār**: öldürme, katletme, kıyım; kesilmiş hayvan (Kanar, ٢٠١٣: ١٢٢٤a).

Irak Türkmencesinde bu kelimenin birinci hecesindeki /o/ > /ü/ deġişimi olmuş, ikinci hecesindeki /ā/ kısalmıştır.

٢,٢٣. Irk.Trkm.T. **mêhr**: sevgi, meyil, gönül verme, tutulma: "*mene çoġ mêhri war*" (Uluhan, ٢٠١٩).

< Far. مهر **mêhr**: sevgi (Kanar, ٢٠١٣: ١٦١٤).

٢,٢٤. Irk.Trkm.T. **méz**: masa: "*apārdī hōrüzü kabda, kābīydan peştamāliýdan kōydū mēzīn üstüne*" (Hassan, ١٩٧٩: ٣/٢٠).

< Far. ميز **mīz**: masa; sofrā; konuk (Kanar, ٢٠١٣: ١٦٢٢b). Bu kelimeye /î/ > /è/ye değişmiştir.

٢,٢٥. Irk.Trkm.T. **pesend et-**: varsaymak; ölçmek "*sen bele pesend èle*" (Uluhan, ٢٠١٩).

< Far. پسند کردن **pesend kerden**: beğenmek, tercih etmek (Kanar, ٢٠١٣: ٤١٠b). Irak Türkmenesinde bu kelimeye anlam kayması olmuştur.

٢,٢٦. Irk.Trkm.T. **puhta**: iyi, beęenilen, örnek olan: "*bu arwad çoĥ pek puhtādi*" (Uluhan, ٢٠١٩).

< Far. پخته **pohte**: pişmiş, pişkin; olgun; kusursuz; deneyimli (Kanar, ٢٠١٣: ٣٧٥b). Bu kelimeye /o/ > /u/, /a/ > /e/ değişmesi ve anlam kayması olmuştur.

٢,٢٧. Irk.Trkm.T. **şam**: akşam yemeęi: "*bir kuzu kēsīli özleriçin şam olū*" (Haydar, ١٩٧٩: ١٧/١٧)

< Far. شام **şām**: akşam; akşam yemeği (Steingass, ١٩٨٨, ٨.b: ٧٢٤b).

Kelimenin ünlü harfi Irak Türkmenesinde kısalmıştır. Ayrıca kelimenin asıl anlamı Farsça hem akşam vakti ve o vakitte yenildiği için akşam yemeği anlamında kullanılırken, Irak Türkmenesinde ise sadece akşam yemeği anlamında kullanılmaktadır.

٢,٢٨. Irk.Trkm.T. **şēgirt**: çirak; herhangi bir zanaatta ustanın yardımcısı, öğrencisi: "*her sebbeh bu şēgirt gelende men otūrram kápīda*" (Haydar, ١٩٧٩: ١٦٢/٩)

< Far. شاگرد **šāgird**: öğrenci; çırak; çömez; yardımcı, muavin (Kanar, ٢٠١٣: ٩٤٥b). Irak Türkmencesinde bu kelimedede /ā/ > /ē/ ve /d/ > /t/ değişimi olmuştur.

٢,٢٩. Irk.Trkm.T. **şembe**: Cumartesi günü: "*şembe yahudu bōynünādi*" (Vasfi, ٢٠٠١: ٢٥٤).

< Far. شنبه **şēnbe**: Cumartesi günü (Steingass, ١٩٨٨, ٨.b: ٧٦٢b).

٢,٣٠. Irk.Trkm.T. **şor**: tuzlu, fazla tuzlu: "*fazla şor yemeğ ēyyi dēgī*" (Uluhan, ٢٠١٩).

< Far. شور **şūr**: tuzlu, çorak arazi (Kanar, ٢٠١٣: ٩٨١a). Bu kelimedede /ū/ > /o/ değişimi meydana gelmiştir.

٢,٣١. Irk.Trkm.T. **şikārta**: ağa veya birisi tarafından başkası için ekilen ekin: "*bir de bēş kēwiç şikārta hizmekērçin ekērdīler*" (Haydar, ١٩٧٩: ١٥٤/٨).

٢,٣٢. Irk.Trkm.T. **turş**: ekşi: "*bikez al-yēşil turş şeker āldī*" (Şahbaz, ١٩٧٩: ٣٧/٣١).

< Far. ترش **torş**: ekşi (Kanar, ٢٠١٣: ٤٨٥a). Bu kelimedede /o/ > /u/ değişimi olmuştur.

٢,٣٣. Irk.Trkm.T. **zerzēmī**: bodrum kat: "*bu ēwin bir kıztı war, zerzēmide yaşar*" (Adil, ٢٠١٦: ٥٣).

< Far. زیر زمین **zīrzemīn**: yer altı; bodrum (Kanar, ٢٠١٣: ٨٣٦b).

Bu kelimedede /î/ > /e/, /e/ > /ē/ değişimi olmuş ve son ünsüzü /n/ düşmüştür.

٢,٣٣. Irk.Trkm.T. **zeyistan**: lohusa, yeni doğum yapmış kadın: "*Zeyistan koħusu almağ*" (Omar, ٢٠١٢: ٦٨).

Farsça kaynaklarda "loğusa" anlamında olan **zeyistan** kelimesi yer almamaktadır, sadece bu anlamda olan **زائو zā'ū** ve "doğum yapmak, doğurmak" anlamında **زائیدن zā'iden** kelimeleri bulunmaktadır. (Kanar, ٢٠١٣, ٨٠٩a); ancak **zeyistan** kelimesinin yukarıda geçen kelimelerden türetildiğini veya geliştiğini söylemek dilbilgisel açıdan çok mantıklı görünmüyor. Biz söz konusu kelimenin Farsçada "kadın" anlamında **زن zen** ve "hamile, gebe" anlamında olan **آبستن ābisten** "hamile kadın" anlamında olan **zen-ābisten** sıfat takımından geliştiğini düşünüyoruz. Bu faraziyeğe göre iki kelime öbekleşince birinci kelimenin /n/ sesi düşmüş, ikinci kelimededen ise /b/ sesi düşünce /ā/ ve /i / sesleri de /y/ sesine dönüşmüş. Böylece kelime hem anlam hem ses değişimine uğramıştır.

Sonuç

Sonuç olarak, yukarıdaki örneklerde görüleceği gibi Irak Türkmen Türkçesindeki Farsça alıntı kelimelerde, ses düşmeleri, ses değişme ve kısaltmaları gibi bazı ses olayları görülmektedir, bazı kelimelerin de anlamı değişmişmektedir. Görüldüğü gibi Irak Türkmen Türkçesindeki Farsça alıntı kelimeler dilin yapısına uydurularak kullanılmaktadır. Bu da Irak Türkçesinde ses uyumunun tam oluşunun bir kanıtıdır.

KAYNAKÇA

- Adil, Esil. İsmail. (٢٠١٦). **Irak Türkmen Masalları (Derleme-İnceleme-Sözlük)**, Yayımlanmamış Bitirme Tezi. Kerkük: Kerkük Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Bölümü.
- Alhurmuzi, Ahmed. (٢٠١٧). **Irak Türkmen Türkçesindeki Atasözlerinin Türkiye, Azerbaycan ve Türkmen Türk Lehçelerindeki Atasözleriyle Karşılaştırılması**.Yüksek Lisans Tezi, Bartın: Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Ercilasun, A. Bican (٢٠١٤). **Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi**, ١٤. baskı, Ankara: Akçağ yayınları.
- Hassan, Hussin Shahbaz (١٩٧٩). **Kerkük Ağzı**, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- Haydar, Choban Khıdır (١٩٧٩). **Irak Türkmen Ağzları (Metinler-İncelem-Sözlük)**, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- Hürmüzlü, Habib (٢٠١٣). **Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü**, ٢. baskı, Kerkük: Fuzuli Matbaası.
- Kanar, Mehmet (٢٠١٣). **Farsça-Türkçe Sözlük**, ٣. baskı, İstanbul: Say Yayınları
- Karal, Enver Ziya (٢٠٠١). *Osmanlı Tarihinde Türk Dili Sorunu (Tarih Açısından Bir Açıklama)*, **Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türk Dili**, ٣. baskı, XXIII. Dizi-Sayı ١٦, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Korkmaz, Zeynep (١٩٦٣). **Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Salehpoor, Jamshid (١٩٩٠). **Farsça Türkçe Genel Sözlüğü**, ٢. cilt, Tebriz: Lale Yayınevi..
- Steingass, Ferdinand (١٨٩٢). **Persian-English Dictionary**, New Reprint, Beirut: Libraire du Liban Publishers.
- Tekin, Talat; Mehmet, Ölmez (٢٠٠٣). **Türk Dilleri/Giriş**, ٢. baskı, Yıldız Dil ve Edebiyat Dizisi.
- Uluhan, Çoban, **Basılmamış Irak Türkmen Ağzları Sözlüğü**.
- Vasfi, İhsan S. (٢٠٠١). **Irak Türkleri'nde Deyimler ve Atasözleri**, Genişletilmiş ٢. Baskı. Kerkük Vakfı Yayınları, Ankara.

Kaynak Kişiler:

Kassapoğlu, Hasan, (٢٠١٩), ١٩٢٩ doğumlu eski bir kasap. Görüşme tarihi ١٠/٢/٢٠١٩.

Prof. Dr. Uluhan, Çoban, (٢٠١٩), ١٩٤٨ doğumlu, Türk Dili Öğretim Üyesi, Görüşme tarihi ١/٢/٢٠١٩.

ABSTRACT

PERSIAN WORDS USED IN THE IRAQI TURKMEN LANGUAGE

Hamdi Lateef Khairullah

Iraqi Turkmen is included in the south-west Turkish language, which is known as the Turkish-Oghuz language group. There are words of Arab, Persian and Mongol origin that are used in the Iraqi Turkmen language. This is not surprising because the Turkish individual is open to close the historical relations between the Turk and these peoples, especially after embracing the legacy of the Islamist religion, which has led to influence among them.

The Turkmen pronounce these extraneous words according to the acoustic properties in their language. In other words, these words are subject to the grammatical consensus rule. So, we see that these words can change in terms of pronunciation, like losing one letter or adding an extra letter to facilitate pronunciation, and sometimes using the extraneous word in a different sense than the original one.

We have addressed in this study Persian words used in the language of the Iraqi Turkmen, while those words in terms of pronunciation and in the Turkmen language first, and then between a word and its meaning in Persian, then we have to study the changes that have undergone in terms of pronunciation and meaning.

Keywords: Iraqi Turkmen language, Persian words, deletion of a vowel, short of a vowel, increase of a vowel.